

Рис. 1. Фактори впливу на професійно-кваліфікаційний рівень робочої сили

ЛІТЕРАТУРА

1. *Богиня Д.* Концептуальні підходи до визначення конкурентоспроможності робочої сили на ринку праці // Україна: Аспекти праці. — № 6. — 1999. — С. 4.
2. Україна у цифрах у 1999 р.: Корот. стат. довід. Державний комітет статистики України / За ред. О. Г. Осауленка. — К., 2000. — С. 202, 205.
3. Трансформація моделі економіки України (ідеологія, протиріччя, перспективи) Інститут економічного прогнозування / За ред. академіка НАН України В. М. Гейця. — К.: Логос, 1999. — С. 463.

Леонтенко О. М., канд. екон. наук
Київський національний економічний університет

ЗОВНІШНЯ ТРУДОВА МІГРАЦІЯ В УКРАЇНІ: ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ

Становлення України як незалежної держави з власними кордонами та вільним обміном трудовими ресурсами вимагає принципово нового розуміння зовнішньої міграції. Структурна

перебудова економіки, конверсія оборонного комплексу, банкрутство та ліквідація ряду підприємств видобувної та переробної промисловості, об'єктивне, а іноді й штучно викликане зупинення виробництва спричинили істотне скорочення сукупного робочого часу та вивільнення різноманітної в регіонально-галузевому та якісно-професійному розрізі робочої сили.

Водночас дефіцит державного та більшості регіональних бюджетів, незначна порівняно з іншими країнами частка приватних інвестицій в Україну не дають змоги за короткий час і без зростання соціальної напруги в суспільстві перепідготувати та перерозподілити великі обсяги вітчизняної робочої сили. В цьому контексті регульована трудова міграція надлишкової на даний момент робочої сили може стати ефективним засобом раціонального використання трудового потенціалу країни.

Трудова еміграція, яка за часів Радянського Союзу була майже неможливою, згодом стає масовим явищем, доступним для різних прошарків населення України. Розпочавшись наприкінці 80-х років як ейфорійна реакція на політичні зміни в Україні, вона згодом набуває чітко вираженого економічного підґрунтя. Виїзди українців за кордон швидко стають звичним і розповсюдженим явищем. Сьогодні наші співвітчизники працюють у Сполучених Штатах, Великобританії, Німеччині, Франції, Ізраїлі, Туреччині, Греції, на Кіпрі та у багатьох інших країнах.

Паралельно з еміграційними в Україні набирають сили імміграційні процеси. Впродовж останніх трьох років понад шість тисяч іноземних громадян офіційно працевлаштувались у нашій країні. Найчастіше серед іноземної робочої сили на вітчизняному ринку праці можна зустріти громадян з Туреччини, В'єтнаму, Китаю, Росії, Болгарії, Молдови.

Трудова міграція поступово стає невід'ємною реальністю функціонування українського ринку праці, набуваючи з часом стабільного та масового характеру. Починаючи з 1996 року, коли в Україні була офіційно введена Державна статистична звітність щодо зовнішньої трудової міграції, рівень міграційної активності як власної так і іноземної робочої сили в Україні постійно зростає. Так чисельність українців, які виїхали працювати за кордон у 2000 році збільшилась порівняно з 1996-им майже втричі, а чисельність іноземців, які приїхали працювати в нашу країну, за той же період зросла вдвічі.

Проте, незважаючи на постійне збільшення масштабності еміграційних та імміграційних потоків, Україна продовжує залишатись країною-експортером робочої сили. Чисельність українських працівників, що виїжджають працювати за кордон, у середньому вдесятеро вища чисельності іноземців, що приїжджають в Україну. Якщо ж до офіційних працівників-мігрантів додати громадян України, які нелегально влаштувались за кордоном, то цей розрив буде ще більшим. Справа в тому, що значна частина наших співвітчизників вирушає на пошуки роботи неофіційно, сподіваючись тільки на власні сили. За оцінками експертів, за межами України сьогодні знаходиться від 1 до 3 млн працеспроможних наших співвітчизників.

Дослідження впливу зовнішньої трудової міграції показує що цей процес поєднує в собі як закономірні, так і непрогнозовані наслідки для України. Не можна однозначно стверджувати: трудова міграція є масштабним лихом чи єдино можливою панацеєю для України. Це багатогранне явище, яке потребує комплексного підходу до оцінки впливу названих процесів на розвиток суспільства.

Серед позитивних результатів зовнішньої трудової зайнятості для України можна назвати такі:

- сприяння інтеграції України до світового ринку праці через міждержавний обмін робочою силою;
- послаблення тиску безробіття на національний ринок праці, зниження соціальної напруги в суспільстві;
- надання працеспроможному населенню можливості реалізувати свої здібності за кордоном, підвищити рівень кваліфікації, покращити матеріальне становище, ознайомитись зі світовим досвідом;
- надходження в Україну додаткової іноземної валюти, шляхом грошових переказів трудових емігрантів та інвестування коштів у економіку через створення спільних підприємств з іноземними засновниками;
- забезпечення за рахунок іноземної робочої сили покриття дефіциту фахівців рідкісних професій та кваліфікацій в Україні;
- стимулювання до більш продуктивної діяльності українських працівників через створення конкуренції з закордонними фахівцями;
- підвищення світового рейтингу України як демократичної, вільної та відкритої країни, яка не тільки декларує на законодавчому рівні, а й на практиці реалізує право громадян самостійно вибирати місце роботи та проживання.

Водночас вплив міграційних процесів на розвиток трудового потенціалу та економіки України не можна вважати однозначно позитивним. Серед негативних наслідків трудової міграції можна назвати такі:

- ◆ втрата Україною найконкурентоздатнішої частини власної робочої сили;
- ◆ підвищення тиску на національний ринок праці внаслідок створення іноземними громадянами конкуренції місцевій робочій силі;
- ◆ уповільнення темпів розвитку науково-технічного прогресу, у зв'язку з чисельною інтелектуальною еміграцією українських учених за кордон;
- ◆ втрата Україною іноземної валюти, що вивозиться імігрантами як власні заощадження;
- ◆ поширення випадків зловживань та ошукувань громадян приватними агентствами з працевлаштування;
- ◆ виникнення політичних та економічних претензій до України з боку країн-реципієнтів, у зв'язку зі збільшенням нелегальної трудової міграції українців;
- ◆ використання наших громадян за кордоном на низькокваліфікованих та важких роботах зі шкідливими умовами праці, наявність випадків їх дискримінації та експлуатації з боку місцевих роботодавців;
- ◆ тривала відірваність українських громадян від родини, існування можливостей потрапити у воєнні конфлікти і навіть загинути;
- ◆ підвищення злочинності та соціальної напруги в суспільстві через міжнаціональні конфлікти;
- ◆ чисельні порушення правил оформлення документів на перебування та проживання іноземцями, використання ними України, як транзитної території, для подальшої еміграції у розвинуті західні країни.

Можна впевнено стверджувати, що подальший розвиток міграційних процесів буде прямо залежати від економічної ситуації та рівня життя населення України. На жаль, економічна ситуація, враховуючи навіть шестивідсоткове збільшення ВВП у 2000 році, не дає підстав сподіватись на швидке піднесення національного виробництва та розширення можливостей працевлаштування на вітчизняному ринку праці. За таких умов слід чекати, що трудова еміграція за кордон буде тільки зростати.

Проблема зовнішньої трудової міграції потребує дальшого вивчення, детального аналізу та розробки продуманої державної міграційної політики, яка повинна базуватись на:

— створенні національної законодавчої бази у сфері зовнішньої зайнятості;

— підписанні дво- та багатосторонніх угод щодо регулювання обміну робочою силою;

— посиленні правового захисту інтересів українських громадян за кордоном;

— обґрунтуванні залучення іноземної робочої сили на національний ринок праці;

— обмеження втрати інтелектуального потенціалу країни шляхом сприяння розвитку національних наукових шкіл, державної підтримки наукоємних досліджень та виробництва.

Малаховська В. О., ст. викл.
Кіровоградський державний технічний університет

СУЧАСНИЙ СТАН ФОРМУВАННЯ СУКУПНИХ ДОХОДІВ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ

Життя сільського населення України останніми роками змінилось у зв'язку з урізноманітненням форм власності, реформуванням суспільних господарств тощо. Перебудова відносин на селі в умовах соціально-економічної та кредитно-фінансової кризи, різкого спаду аграрного виробництва, інфляційних процесів негативно відбилася на доходах сільського населення.

Сучасні концепції соціально-економічного розвитку виділяють сферу діяльності, яка пов'язана з доходами населення, а саме тією частиною, що має зв'язок із трудовою діяльністю (тобто оплатою праці, заробітною платою), наголошуючи тим самим на важливість цього джерела доходу.

Доходи населення — це сукупність грошових та натуральних надходжень, що отримані або вироблені домашніми господарствами за визначений період. Їх розмір у життєдіяльності людини визначається тим, що рівень і структура споживання населення прямо залежить від величини (розміру) доходу.

За матеріальною формою доходи поділяють на грошові та натуральні.

Грошові доходи населення — це надходження грошових коштів у вигляді оплати праці осіб, що працюють; пенсій, стипендій, різ-